

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра зарубіжної літератури

Символічний світ антиутопії «Гімн» Айн Ренд

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки IV курсу
спеціальності
«Зарубіжна література та англійська мова:
теорія і методика навчання»
Новак Катерини Сергіївни

*галузь 01 – Середня освіта / Педагогіка
спеціальність – 014.02 Середня освіта*

Науковий керівник:
д. філол. н., проф. Бовсунівська Т.В.
Рецензент:
к. філол. н., асист. Канова Г.О.

Допущено до захисту

Протокол засідання кафедри № ____ від _____

Завідувач кафедри _____ проф. Мірошніченко Лілія Ярославівна

Київ — 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ТА ІСТОРИЧНІ УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ЖАНРУ АНТИУТОПІЇ	6
1.1 Культурно-історичні особливості виникнення антиутопії	6
1.2 Жанрові особливості антиутопії	10
1.3 Творчість Айн Ренд у контексті філософії об'єктивізму	17
Висновки до першого розділу	19
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ВПЛИВУ ОБ'ЄКТИВІЗМУ НА СИМВОЛІЧНИЙ СВІТ АНТИУТОПІЇ «ГІМН»	22
2.1 Поняття об'єктивізму, історія виникнення	22
2.2 Аналіз символічного світу «Гімн»	26
2.3 Аналіз взаємодії об'єктивізму з символікою «Гімну»	33
2.4 Оцінка впливу об'єктивізму на символічний світ антиутопії «Гімн»	35
Висновки до другого розділу	36
РОЗДІЛ 3 МЕТОДИКИ ТА ВИКЛАДАННЯ АНТИУТОПІЇ У ШКОЛАХ	38
3.1 Методологічний інструментарій викладача	38
3.2 Організаційна структура викладання	52
Висновки до третього розділу	40
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	51

ВСТУП

Актуальність теми. Проблематика індивідуальності та філософії об'єктивізму у зарубіжних творах жанру «антиутопія» займає особливе місце. Її вивчення пов'язано не лише з дослідженнями літературної сфери, а й з докладним вивченням філософських течій, відгалужень, аналізу глибокого психологізму даного жанру. Таким чином, антиутопія поєднує в собі декілька ключових характеристик, для аналізу яких знадобляться знання з філософії, психології та літератури.

Яскравим прикладом антиутопії є «Гімн» авторства Айн Ренд. У ній письменниця розглядає суспільство, де індивідуальність заборонена, а колективізм визнаний єдино вірним шляхом. Авторка створює антиутопію, в якій життя кожної людини суворо регулюється, а ідея любові та свободи є неприйнятною. Щоб передати свою ідею, Айн Ренд використовує символи та метафори, які допомагають читачеві зрозуміти її філософію.

Важливість дослідження зумовлена актуальністю обраної теми. Антиутопії висвітлюють критичні соціальні проблеми, що торкаються всіх прошарків суспільства. Деякі антиутопії, включаючи «Гімн», зачіпають вічні теми – протистояння особистості та колективу. Можна впевнено сказати, що дане протистояння було завжди присутнім в будь-якому суспільстві, і є актуальним як сто років тому, так і зараз. Цим обумовлюється вибір даної теми дипломної роботи.

Вчені, які досліджували тему антиутопії, займалися вивченням того, як соціальні проблеми та наслідки можуть відображатися в літературі. Вони досліджували антиутопічні твори та їх вплив на суспільство, а також проблеми, які порушуються в цих творах.

У роботі ми розглядаємо символічний світ антиутопії «Гімн» Айн Ренд, дослідимо значні символи і метафори, які використовує автор, проаналізуємо філософські ідеї, закладені в антиутопії. Ми також розглянемо критику, спрямовану на антиутопію та його автора, та проаналізуємо, наскільки ця

критика справедлива. У результаті роботи ми зможемо отримати глибоке розуміння антиутопії «Гімн» та її значення для сучасного суспільства.

У першому розділі дипломної роботи буде представлена історія виникнення жанру «антиутопія», стилістичні, художні особливості. У другому розділі ми зробимо огляд книги «Гімн» Айн Ренд, розглянемо біографічну довідку з життя та творчості автора, а також розробимо характеристику жанру антиутопії та його особливостей. Третій розділ буде присвячений символіці книги, її аналізу та ролі у створенні антиутопічного світу, ролі філософії об'єктивізму у створенні символічного світу «Гімну».

Дослідження символічного світу книги «Гімн» Айн Ренд може допомогти зрозуміти не лише саму книгу, а й розширити проблему антиутопічної літератури. Також ми зможемо розкрити значення та сенс символіки даної антиутопії і дослідити зв'язок між символікою та філософією Айн Ренд.

Мета: вивчення символічного світу, створеного Айн Ренд в антиутопії «Гімн», та її ролі у створенні образу світу героя, аналіз символів та мотивів, що використовуються в антиутопії, їх зв'язки з філософською концепцією Айн Ренд.

Завдання:

1. Виділити основні жанрові особливості антиутопій.
2. Проаналізувати символіку «Гімну» у контексті антиутопічних творів.
3. Розробити методологічний план з вивчення антиутопій у школах.

Об'єкт: текст «Гімн» Айн Ренд.

Предмет: символічний світ тексту «Гімн» Айн Ренд».

Методи дослідження. Для досягнення обраної мети використовувались наступні методи дослідження: біографічний, культурно-історичний, порівняльно-історичний, типологічний, історико-теоретичний.

Структура дипломної роботи: дипломна робота складається з трьох розділів, висновків до кожного розділу, списку використаних джерел, загальних висновків, додатків. Загальний зміст дипломної роботи становить 46 сторінок.

РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ТА ІСТОРИЧНІ УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ЖАНРУ АНТИУТОПІЇ

1.1 Культурно-історичні особливості виникнення антиутопії

Антиутопія – це жанр літератури, в якому автори описують суспільство, що страждає від наслідків власного соціального вибору. Часто такі твори містять критику споживацького способу життя, надмірної технологізації. На відміну від творів реалістичної або романтичної спрямованості, антиутопія висвітлює все найгірше, що може створити людина через свою необачність та недалекоглядність.

Як вже було сказано, антиутопія зазвичай використовується для критики існуючого суспільства та політичних систем. Жанр виник як влучна протилежність утопії – ідеальному суспільству, де всі проблеми вирішені та люди живуть в гармонії. Утопічні твори зазвичай виявляють оптимізм щодо можливостей людини й суспільства, в той час як антиутопії демонструють песимізм та загальну деградацію людства.

В англомовних дослідженнях, що займаються проблемами утопії/антиутопії, слід звернути увагу на те, що основний акцент ставиться на дистопії. Саме таке тлумачення можна знайти у словнику, де її описують як "місце, де все погано", адже дистопічне є прикметником до слова "какотопія" [36].

Також в англомовній літературі 60-70х рр. використовували терміни "reverse utopia" ("перевернута утопія") і "satirical utopia" ("сатирична утопія"), в останні десятиліття вживають терміни "dystopia" і "anti-utopia" як взаємозамінні. Відповідно, два терміни – антиутопія і дистопія – являють собою два основні способи номінації досліджуваного літературного жанру. Термін «антиутопія» залишається більш вживаним та звичним для українського читача.

У дослідженнях останніх років приділяється увага історичному розвитку антиутопії в національних літературах. Літературознавці (Б. Ланін, О.

Ніколенко, В. Чалікова) виокремлюють такі етапи розвитку вітчизняної антиутопії:

- перший - рубіж XIX - XX століть;
- другий - 1920-1950-ті роки;
- третій - 1960 - перша половина 1980-х років;
- четвертий - від другої половини 1980-х років до теперішнього часу [16].

Історія розвитку антиутопій має своє коріння. Найбільш значущим є розуміння антиутопії у філософському плані. Згідно з Новою філософською енциклопедією, антиутопія заперечує можливість досягнення соціальних ідеалів і встановлення справедливого суспільного ладу, а також, як правило, виходить із переконання, що будь-які спроби втілити в життя заздалегідь спрограмований, справедливий суспільний лад перетворюються на насильство над соціальною дійсністю й особистістю, призводять до гіршого стану суспільства. Антиутопії також стосуються теми самотності. Особливо актуально це в період воєнних, політичних та економічних переворотів, коли антиутопія стає єдиною можливістю донести свою думку до інших. Л. Фльорко [12, с. 32] стверджує, що виміром самотності є ступінь її соціальної активності. Антиутопії ж, як радикальний жанр літератури, декларують або тотальну залученість, або тотальну ізоляцію від інших.

Антиутопічні мотиви знайдені ще в стародавніх міфах та легендах, які розповідали про світи, де люди страждають від тиранії богів або жадібних правителів (наприклад, «Міф про Сізіфа»). Однак, антиутопія як літературний жанр зародилася значно пізніше, в основному відповідно до розвитку утопічної літератури, яка описує ідеальні суспільства.

У XIX столітті, під впливом індустріальної революції та соціальних змін, письменники почали створювати твори, які показували вплив наслідків діяльності сучасного суспільства. Вони стверджували, що тотальний контроль держави та занадто швидкий технологічний прогрес можуть призвести до гибелі людства. Такі автори, як Чарльз Діккенс і Герберт Уеллс, висвітлили

теми соціальної несправедливості, експлуатації та науково-технічного прогресу [16].

Одним із класичних творів 20-го століття є «Прекрасний новий світ» О. Хакслі. У ньому письменник продемонстрував світ, де люди контролюються через науково-технічний прогрес, біологічну інженерію й наркотики (сому, таблетку щастя). Загальна гедоністика призводить до занепаду людської духовності та тотального розпаду особистості. Цей роман став важливою передумовою сучасних антиутопій, вказуючи на можливу небезпеку від неконтрольованого розвитку технологій.

Популярність антиутопій почала зростати у зв'язку з тим, що світ зіткнувся з численними викликами і проблемами, такими як війни, революції, диктатури та інші форми політичного та соціального насилля. У цьому контексті антиутопії зображували майбутні світи, де більше не існує демократії, свободи та рівності, ідеї які були стійкими в перші десятиріччя 20-го століття.

Антиутопії також набули популярності під час "холодної війни" та зростання конфлікту між комуністичними та капіталістичними державами. Письменники, такі як Рей Бредбері ("451 градус за Фаренгейтом") та Маргарет Етвуд ("Розповідь служниці"), продовжили традицію антиутопій, критикуючи тоталітарні режими та показуючи страшні наслідки від втрати особистих свобод.

Ще одним важливим твором є «Гімн» Айн Ренд, антиутопія, написана в період панування радянської влади (1938). Творчість письменниці влучно відображає принципи та концепції функціонування соціалізму. В «Гімні» ми знаходимо яскраву опозицію та різку критику соціалістичної структури суспільства.

На противагу колективізму, Айн Ренд висуває філософію об'єктивізму (індивідуального раціоналізму), суть якої полягає в наявності здорового егоїзму, орієнтування на власні бажання та мотивацію. Твір «Гімн» став революційною антиутопією, що поєднує в собі філософські та художні засоби.

У другій половині ХХ століття, як вказує О. Ніколенко, в антиутопії зростає роль трагічного, входять нові художні типи героїв (наприклад, інтелігенти-"шістдесятники"), а конфлікт переноситься дедалі більше в психологічну сферу. О. Ніколенко пропонує умовну класифікацію жанрових різновидів антиутопії, виокремлюючи соціально-фантастичну антиутопію, антиутопію-алегорію, історико-фантастичну антиутопію [7].

У 60-х та 70-х роках антиутопічні твори знову стали популярними через соціальні проблеми того часу, такі як війна у В'єтнамі, рух за громадянські права, і виклики екології та забруднення навколишнього середовища. У другій половині 20 століття жанр антиутопії став особливо популярним, і він став широко використовуватися як засіб критики та попередження про можливі небезпеки, пов'язані з технологічним та соціальним прогресом. До найбільш відомих антиутопій другої половини 20 століття належать "451 градус за Фаренгейтом" Рея Бредбері (1953), "Сліпота" Жозе Сарамаго (1995).

У 80-х та 90-х роках антиутопії почали змінюватися, вони стали більш зосередженими на соціальних проблемах, зокрема на наслідках глобалізації, економічних труднощах та наркоманії. Роман "Кривавий Меридіан" Кормака Маккарті (1985) демонструє світ після ядерної катастрофи, де люди борються за виживання в безжалісному та жорстокому середовищі.

Ще на початку 1990-х років Б. Ланін та О. Ніколенко наголосили на необхідності вироблення нових підходів до вивчення антиутопії на новому історичному етапі розвитку - починаючи з другої половини 1980-х років. У цей час з'являються нові жанрові різновиди антиутопії, що потребують спеціального вивчення - оповідання (Л. Петрушевська та ін.), філософська повість-казка (Ф. Іскандер) тощо. Однак робіт про сучасну антиутопію не так багато.

Жанр антиутопії має значний культурний та літературний вплив, адже він допомагає зрозуміти та оцінити ризики, пов'язані з розвитком технологій та соціальних систем. Антиутопії нагадують про важливість захисту прав та

свобод людини, а також про потребу в термінових соціальних та політичних змінах, щоб запобігти загрозам тиранії та диктатури.

Одним із важливих елементів антиутопій є символіка, яка використовується для опису тоталітарного суспільства та його негативних наслідків. Ці символи можуть бути смисловими, алегоричними чи метафоричними. Символіка антиутопії – це сукупність символів та образів, які використовуються в антиутопічній літературі, щоб відобразити страшне майбутнє, яке може настати, якщо людина не здійснить правильних виборів. У цій роботі ми розглянемо докладно символіку антиутопії на прикладі кількох відомих творів цього жанру.

Важливим аспектом розвитку антиутопії є її вплив на кіно та телебачення. Багато антиутопій були екранізовані, зокрема "1984", "Розповідь служниці" та "Голодні ігри". Ці екранізації сприяли популярності антиутопічного жанру та його впливу на масову культуру.

Сучасні письменники часто використовують жанр для осмислення впливу глобалізації, кліматичних змін та надзвичайного росту технологій на майбутнє людства. Такі твори, як "Голодні ігри" Сюзен Колінз та Карін Бос "Каллокаїн", зачіпають актуальні питання економічної нерівності, втрати особистих свобод та ролі віртуальної реальності у житті людей. Ці твори продовжують традицію антиутопій, звертаючи увагу на сучасні проблеми та спонукаючи читачів до роздумів про нашу спільну майбутню долю.

1.2 Жанрові особливості антиутопії

Як ми вже визначили, основна ідея антиутопії полягає в тому, що грядуть дуже негативні зміни в людському світі, які призводять до занепаду людства. Це зображення зазвичай зводиться до розгляду різних форм тоталітарних устоїв, нерідко поєднуючись з науково-фантастичними елементами. Для зображення даних подій та проблематики потрібно використання особливих жанрових, художніх, стилістичних, психологічних засобів. Критика та глибокий аналіз творів потрібні для детальної роботи з ними [17, с. 110].

Каплан К. визначає антиутопію як особливий жанр, ставить питання співвідношення її з іншими жанрами. Зокрема, в своїй «Енциклопедії антиутопії» він пише: *"Деякі критики пояснюють антиутопічну літературу як "діалектичну форму" утопічного літературного жанру; інші вбачають дану форму як результат меніппейної сатири. Обидва ракурси правильні"* [25, с. 22]. При цьому жанр включається і до науково-фантастичної літератури, що, як нам здається, дещо ускладнює адекватну оцінку: *"Антиутопічний жанр протягом наступних десятиліть продовжував бути важливим елементом наукової фантастики"* [25, с. 23]. Також на прикладі класичних зразків ми знаходимо невіддільні мотиви й теми антиутопічного жанру: *"...тоталітарна держава, що використовує технологію, сучасну ізольовану бюрократію, тотальне стеження та спроектовані стандарти особистого життя, щоб контролювати кожен аспект життя людей"* [25, с. 25].

Сатирична меніппея – це поняття, що описує антиутопію з іншого ракурсу. Як ми пам'ятаємо, меніппеєю називають вид серйозно-сміхового жанру, який виник внаслідок розпаду сократівського діалогу. Антиутопія, як особливий літературний жанр, поєднує в собі дві ці характеристики. Такий твір зображує не тільки серйозність подій, що відбуваються в життєвих реаліях, але й інколи висміює існуючий поділ влади (як, наприклад, у творі Дж. Оруелла «Ферма тварин»). Але меніппейську сатиру, звичайно, не можна вважати чистим продуктом розкладання сократівського діалогу (як це іноді роблять), оскільки її коріння сягає безпосередньо в карнавалізований фольклор, вирішальний вплив якого тут ще більш значний, ніж в сократівському діалозі.

Елементи меніппейської сатири знаходимо в кількох різновидах "грецького роману", в античному утопічному романі, а також у римській сатири (Луцілій і Горацій). В орбіті меніппейської сатири розвивалися різні споріднені жанри, генетично пов'язані з сократівським діалогом: діатриба, згаданий вище жанр логісторікуса, солілоквиум, аретологічні жанри та інші.

Меніппея повністю звільнена від тих обмежень історії та мемуарів, які були так характерні для сократівського діалогу (хоча зовні мемуарна форма іноді зберігається); вона вільна від легенди і не скута жодними вимогами до зовнішньої правдоподібності життя. Для меніппеї характерна надзвичайна свобода сюжету і філософської вигадки. Людина ідеї - мудрець - стикається з земним злом, розпустою, ницістю і вульгарністю в їхніх крайніх проявах.

Найважливішою характеристикою меніппеї як жанру є те, що сміливе і нестримне використання фантастичного і пригодницького в ній внутрішньо вмотивоване, виправдане і підпорядковане суто ідейно-філософській меті: створенню надзвичайних ситуацій для провокування і випробування філософської ідеї, дискурсу, істини, втіленої в образі мудреця, шукача цієї істини. Підкреслимо, що фантастичне тут слугує не для позитивного втілення істини, а як спосіб пошуку істини, її провокування і, головне, випробування. Як ми бачимо, виходячи з аналізу, антиутопія має безліч спільних рис з меніппеєю.

Більшість антиутопій мають соціальну спрямованість. Концепція соціального занепаду, розрухи, що призводить до повної деградації особистості – часто використовуваний засіб письменника Р. Бредбері. У своїх новелах він демонструє світи, в яких немає місця науці та культурі, а люди втратили почуття прекрасного. Яскравими прикладами є новела «Усмішка» та роман «451 градус за Фаренгейтом». В обох випадках суспільство засуджує будь-які прояви індивідуальності та бажання пізнавати нове.

Антиутопія часто має суміжний жанр, драму. Як стверджує О. Євченко, *«драма-антиутопія – одна з художніх реалій ХХ століття, є складовою частиною літератури антиутопії і розвивається паралельно з романом-антиутопією»* [7, с. 1]. Драматична складова антиутопій не може бути проігнорована, адже саме завдяки драматизму досягається ефект несподіванки, розчулення читача.

Деякі письменники зображують ідеальне суспільство, в якому немає місця суму та болю. Будь-які негативні емоції присікаються або засуджуються;

ілюстрацією даної концепції є «Прекрасний новий світ» О. Хакслі (1932). У тоталітарному суспільстві, що повністю контролюється державою, будь-які негативні емоції, такі як сум, розпач, заздрість, гнів або страх, вважаються небажаними. Завдяки технологіям, генетичному інжинірингу та постійному контролю, влада забезпечує стабільність та щастя своїх громадян. Люди розподілені на соціальні касти, що сприяє відсутності соціальних конфліктів. Також у цьому світі негативні емоції заміщуються вживанням наркотика під назвою "сома", який забезпечує штучне відчуття щастя та спокою.

Засудження негативних емоцій в романі є критикою таких тенденцій суспільства, як прагнення до миттєвого задоволення, уникнення проблем та відчуження від природних людських переживань. Хакслі демонструє, що суспільство, позбавлене негативних емоцій, може призвести до дегуманізації особистості, підтримання нездатності до справжнього спілкування та відсутності критичного мислення. Важливість негативних емоцій, і що важливіше – усвідомленості їх причини, залишається фактором впливу на розвиток соціуму.

Не завжди глибокий тоталітаризм поєднується з намаганнями створити ідеальне суспільство. Інколи наслідками такої влади є репресії, вигнання, спотворення державних цінностей. Прикладом цієї концепції є антиутопія «1984» Дж. Оруела. Суспільство в «1984» розділене на три класи: верхівка, середній клас і нижчий клас. Всі аспекти життя контролюються державою, на чолі з Великим Братом, загадковим і всевидючим лідером, образ якого пронизує всі сфери життя.

Головний герой, Уінстон Сміт, працює на "Міністерство правди", де він відповідає за переписування історії, щоб вона відповідала потребам партії. Він поступово починає сумніватися в системі, в якій живе, та порушує правила, закохуючись у Джулію, що теж незадоволена світоглядом партії.

Сутність роману «1984» полягає в показі того, як людська свобода та особиста незалежність знаходяться під загрозою в тоталітарному суспільстві. Оруел змальовує світ, де індивідуальність знищується, а люди стають лише

інструментами в руках держави. Він також висвітлює ідею маніпуляції інформацією, мовою та історією, щоб утримувати владу та контроль над населенням.

Цікавою концепцією є поєднання явища тоталітаризму та соціальної нерівності, що продемонстровано в романі «Голодні ігри» С. Коллінз (2008). Соціальне нерівноправ'я є одним з ключових аспектів сюжету. Відбиваючи реальні проблеми сучасного суспільства, Коллінз змальовує в своєму творі розрив між багатими та бідними, а також між владою та простими громадянами.

У романі зображена країна, що поділена на 12 округів і столицю. Кожен округ спеціалізується на певному виді промисловості, але більшість з них страждає від бідності, голоду та гніту. Населення округів позбавлене основних прав та можливостей, а їхній спосіб життя контролюється владою столиці, що ніхто не в силах змінити.

З іншого боку, жителі столиці живуть у розкоші, відмінно відчують себе і не знають потреб. Вони споживають ресурси, створені працею округів, і займаються розвагами, не звертаючи уваги на страждання інших. Головна героїня, Кітнісс Евердін, стає символом боротьби проти соціального нерівноправ'я і тоталітарного режиму. Її дії та вибори надихають інших на боротьбу за зміни, справедливість та свободу.

Політична тематика антиутопій також зустрічається досить часто. Прикладом є «Колгосп тварин», антиутопічна сатира Дж. Оруела, видана в 1945 році. «Колгосп тварин» представляє собою алегорію, де тварини на фермі символізують різні соціальні та політичні класи. Це дозволяє Оруелу висловити свою критику через приховане зображення реальних історичних подій. Тварини на фермі повстають проти свого господаря і встановлюють власний устрій, заснований на принципі рівності. Проте з часом свині, які представляють політичний клас, перетворюються на нових тиранів, використовуючи владу в своїх інтересах. Згодом тварини стикаються з проблемами управління та розчаруванням у своїх лідерах. У результаті, вони

втрачають свою свободу, а рівність стає лише обіцянкою. Оруел показує, як згуртованість змінюється на контроль, а утопічна мрія перетворюється на антиутопію.

Концептуальна складова антиутопії має значення в контексті вивчення її у вищих навчальних закладах або у школах. Наприклад, в працях Ніколенко О. М. говориться про те, що головна ж відмінність жанрів антиутопії полягає у різності соціальних станів та буття. Автор бачить в тому, що в утопії показано "світ всіх", а в антиутопії – конфлікт героя з "світом всіх". Крім того, утопія і антиутопія відрізняються, на думку О. Ніколенко, ставленням до міфу, пафосом, авторською позицією [7].

Антиутопії приділяють значну увагу локаціям та архітектурі. В них часто описані жахливі міста, забруднені небосхили, навколишнє середовище та суворі кліматичні умови. Часто у таких містах на поверхні землі не залишається жодної зеленої зони, а небо затягується сірими хмарами, що збираються над забрудненими заводами.

Технологічні міста – ще одна ключова деталь антиутопій. Вони будуються на зразок живих істот, але залежно від автора, можуть бути різні за своїми деталями.

Крім того, антиутопії демонструють суворий контроль за рухом людей та незаперечний вплив правлячого режиму на життя людей. На вулицях присутня велика кількість камер спостереження, а люди можуть бути чіповані для кращої регуляції їх рухів. Архітектура таких міст може бути суворою і функціональною, без будь-яких декоративних елементів. Наприклад, будинки можуть мати однакову форму та виконувати лише одну функцію, наприклад, мешканці живуть в одному блоку, працюють в іншому, а відпочивають у третьому. У таких містах різко обмежується доступ до простору, що належить державі, і підконтрольні державі приватної власності.

Крім того, антиутопії часто використовують високотехнологічні інструменти для контролю за людьми та їхнім середовищем. Ці технології можуть включати штучний інтелект, дрони, роботів, віртуальну реальність та

інші. Такі інструменти зазвичай використовуються правлячим режимом для контролю за населенням та підтримання порядку.

У багатьох антиутопіях наука може бути використана для створення нових збройних систем, збільшення контролю за людьми та підвищення ефективності виробництва. Але зазвичай використання науки в антиутопіях призводить до серйозних наслідків, які загрожують життю людей.

Ми виходимо з припущення, що жанровий зміст антиутопії визначається, перш за все, художнім моделюванням державного устрою, яке суперечить принципам гуманізму. Основний конфлікт антиутопії - це зіткнення особистості з системою насильства. Сюжетно-композиційні особливості жанру обумовлені ситуацією випробування людини, яка опинилася в умовах тотального тиску соціуму.

Антиутопія виявляє не тільки недосконалість існуючого світопорядку, але й небезпеку розвитку реальних тенденцій у майбутньому. Важливі ознаки антиутопії - впізнаваність соціально-історичних прикмет, тісний зв'язок з реальністю та одночасно її художнє прогнозування. В антиутопії відіграє велику роль фантастика, яка в першу чергу має прогностичний характер. Відмінно від утопії, антиутопія спрямована на звільнення від неправдивих міфів, утопізму суспільної свідомості. В антиутопії виражений протест проти насилія, абсурдного державного устрою, безправного становища особистості.

Глибокий психологізм та аналіз суспільства супроводжують будь-які антиутопії. Як ми вже зазначали, антиутопії зазвичай містять критику сучасного суспільства та його проблем, таких як екологічні проблеми, дискримінація, соціальні нерівності, жорстокість, насильство та інші. Автори антиутопій часто показують, що у майбутньому ці проблеми стають ще більшими і можуть призвести до катастрофічних наслідків.

У контексті даного розділу, антиутопії Айн Ренд значно відрізняються від інших робіт. Її твори містять безліч символів, що стосуються філософії об'єктивізму; в цьому полягає унікальність письменницького стилю Айн Ренд. Майже в кожному з творів письменниці можна знайти посилання на

індивідуалізм. Глибокий аналіз її творчості допоможе в повній мірі розкрити можливості, які для нас представляє «Гімн». На основі отриманих даних можливо розробити власну методологію викладання антиутопій в школі.

1.3 Творчість Айн Ренд у контексті філософії об'єктивізму

Айн Ренд (1905-1982) була відомою американською письменницею та філософом, чиї теми творів торкалися капіталізму, соціалізму та боротьби індивідуальності з колективом. Об'єктивізм - філософська система, розроблена Айн Ренд, базується на ідеї, що реальність існує незалежно від людського свідомого сприйняття, і що людина може пізнати цю реальність через свій розум та логіку.

Об'єктивізм висуває на перший план значення індивіду та його право на життя, свободу і пошук щастя. Основні принципи об'єктивізму включають раціональний індивідуалізм, егоїстичний альтруїзм та капіталізм як оптимальну форму соціально-економічного ладу.

У творчості Айн Ренд об'єктивізм проявляється через її героїв, сюжети та ідеї. У романі "Джерело" головний герой, Говард Роарк, є архітектором, який прагне створювати новаторські будівлі, відповідно до своєї власної естетичної та технічної візії. Роарк символізує ідею об'єктивізму про значення індивіду та його право на самореалізацію. Він не піддається тиску суспільства та протистоїть компромісам у своїй професійній діяльності, вірно слідуючи своїм власним принципам. Роарк демонструє альтруїстичний егоїзм, коли він бореться за свої цінності, навіть якщо це призводить до особистих втрат та жертв [41, с.7].

У романі "Атлант розправив плечі", Айн Ренд розширює свою філософію об'єктивізму, показуючи, як вона може застосовуватися на макросоціальному рівні. Герої роману, провідні промисловці та підприємці, відмовляються від суспільства, яке карає їх за ініціативу та створює перешкоди для їхнього розвитку. Вони створюють свій власний утопічний світ, заснований на принципах об'єктивізму, де кожен індивід має право на життя, свободу та власність. Капіталізм у цьому романі представлений як

оптимальна система для досягнення розквіту, а колективістські ідеї критикуються як недієві та руйнівні.

Айн Ренд використовує свою творчість як платформу для висвітлення основних принципів об'єктивізму та їхньої важливості для сучасного суспільства. Її герої показують силу індивідуальності, навіть коли вони зіштовхуються з протидією з боку соціальних та політичних систем. Її твори також критикують колективістські ідеології, підкреслюючи значення особистості в розвитку та пізнанні (вір "Гімн" є таким прикладом). За поглядами Айн Ренд, індивідуальна свобода та права – центральні принципи моральної і політичної філософії. Вона відкидала будь-яку форму альтруїзму, який вимагає, щоб людина жертвувала своїм інтересам на користь інших, і розповідала про важливість індивідуалізму в людському житті. Письменниця була впевнена, що лише так можна досягти самореалізації та розуміння сенсу власного буття.

Творчість Айн Ренд не лише розкриває філософію об'єктивізму, але й спонукає читачів до роздумів про значення індивіду та важливість його прав у сучасному світі. Її романи можуть служити натхненням для тих, хто прагне жити відповідно до своїх власних цінностей, незалежно від зовнішніх тисків та обмежень.

Основні ідеї філософії об'єктивізму, які відстоювала Айн Ренд, включають такі поняття:

- раціоналізм,
- індивідуалізм,
- егоїзм,
- атеїзм,
- капіталізм,
- вільний ринок,
- індивідуальна свобода.

Філософія об'єктивізму, яку розвинула Айн Ренд, мала великий вплив на політику та економіку у США. Письменниця підтримувала капіталізм, вільний ринок та індивідуальну свободу як найкращі засоби досягнення благополуччя та процвітання суспільства. Її ідеї були засновані на переконанні, що людина має право на свою власну індивідуальність, та що колективні інтереси не можуть переважати над інтересами індивідів.

Висновки до першого розділу

Історія розвитку антиутопії є хронікою соціальних, політичних та технологічних змін, що відбулися протягом століть. Від стародавніх міфів до сучасних романів, антиутопії використовуються як засіб критики суспільства та спонукають читачів до роздумів про наслідки наших власних дій та виборів. Цей жанр продовжує розвиватися, адаптуючись до змін у світі та відображаючи наші спільні страхи та тривоги щодо майбутнього людства.

Антиутопії показують, що доля суспільства залежить від наших власних дій, і нагадують нам про важливість обережного ставлення до свободи, прав людини та довкілля. У багатьох антиутопічних творах міста з високим рівнем технологій використовуються як засіб контролю суспільства. Ці міста часто характеризуються розвиненою інфраструктурою, сучасними будівлями, високим рівнем автоматизації і великим ступенем нагляду тоталітарного рівня.

З кінця XIX до кінця XX століть вітчизняна антиутопія пройшла тривалий шлях у своєму розвитку. Як показано в роботах дослідників останніх років (Б. Ланіна, О. Ніколенко та ін.), за цей час оформилися жанрові особливості вітчизняної антиутопії, її національна специфіка. Серед традиційних для антиутопії рис слід відзначити зв'язок жанру із соціальними експериментами, прагнення осмислити негативні результати цього експериментування.

У даному розділі ми зазначили, що антиутопія є жанром літератури, який описує похмуре майбутнє, де суспільство влаштовано відповідно до якогось ідеологічного принципу, що веде до певних негативних наслідків. Жанр

антиутопії є одним з найбільш популярних та впливових жанрів наукової фантастики.

Цей жанр заснований на ідеї, що майбутнє може бути страшним та безнадійним, і що людина може втратити свою свободу та гідність в наслідок розвитку технологій та соціальних систем. Антиутопії зображують світ, де правителі мають необмежену владу, а люди позбавлені прав та свобод.

Нами були виділені основні особливості антиутопій:

1. Контроль та панування. У більшості антиутопій демонструється система, де правлячі еліти контролюють та панують над всіма аспектами життя громадян. Це може включати контроль за інформацією, мовою, поведінкою та рухами людей.

2. Знеособлення та загальність. В антиутопіях індивідуальність та особистість не мають значення. Люди зображаються як однакові, безіменні та бездуховні, вони не мають власної історії, культури або ідентичності.

3. Страх та жорстокість. У більшості антиутопій існує система жорстокого покарання, контролю та нагляду, що змушує людей жити в страху. Це може включати знищення неспокійних елементів, критиків, політичних опонентів та тих, хто не може пристосуватися до нового світу.

4. Відсутність свободи. У більшості антиутопій свобода людини є недоступною та неможливою. У цих світах люди не можуть вибирати своє майбутнє, робити власні рішення або відчувати справжню радість.

5. Важливість спільності та колективізму. В антиутопіях спільнота критикує будь-яку можливість появи індивідуальності. У цих світах люди повинні думати та діяти колективно, а не індивідуально; тоталітаризм промальовується через суспільство головною ідеєю будь-якого твору.

Ми також навели приклад антиутопії – твір "Гімн" Айн Ренд, який критикує соціалізм та демонструє важливість свободи вибору, незалежності та

самовизначення в житті кожної людини. Зазначено, що письменниця висвітлює трагічні наслідки колективізації, зневаження особистої свободи та індивідуальності.

Крім того, авторка книги показує недоліки управління, коли держава займається господарством, що веде до загального занепаду. Світ "Гімну" контролюється тоталітарним урядом, який забороняє індивідуальність та забезпечує повне підпорядкування громадян.

Влада відстежує, контролює та карає тих, хто порушує їхні правила та закони. Лише люди, спроможні боротися з тоталітарним укладом, зможуть привнести індивідуальність до сірого колективістського Всесвіту, що і продемонстровано на прикладі Прометея та Геї. Антиутопічний світ "Гімну" Айн Ренд відображає страхи, пов'язані з втратою індивідуальності, свободи та особистої відповідальності. Цей твір є сильним застереженням про наслідки розвитку таких тоталітарних систем та їхній потенційний вплив на дух людини.

Відображаючи принципи об'єктивізму в своїх творах, Айн Ренд прагне показати читачам шлях до справжнього щастя та процвітання, заснованого на повазі до власних цінностей та принципів. Її творчість підкреслює важливість індивідуальності, раціональності та свободи в житті людей, критикуючи колективістські та тоталітарні ідеології.

РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ВПЛИВУ ОБ'ЄКТИВІЗМУ НА СИМВОЛІЧНИЙ СВІТ АНТИУТОПІЇ «ГІМН»

2.1 Поняття об'єктивізму, історія виникнення

Постмодерністська парадигма, що домінує із середини ХХ століття в західній культурі, витісняє всі домагання до чогось вищого за непотрібністю, але не знищує повністю потребу в ньому. Для сучасного американця таким «вищим» стала філософія об'єктивізму, однією з важливих складових якої став заклик до вдосконалення людини. Айн Ренд – письменниця, що започаткувала основні концепції та категорії філософії об'єктивізму.

Об'єктивізм – це філософська система, певна концепція, яку розробила американська письменниця Айн Ренд. Хоча вона працювала над цією системою протягом свого життя, основні ідеї об'єктивізму були найбільш повно висловлені в її романах, особливо в «Атлант розправив плечі» та «Гімн». Авторка вважала, що саме об'єктивізм допоможе людині знайти власне «Я» та не загубитись у вихорі колективістської системи, якою на час написання «Гімну» була СРСР. Так розмірковувала про філософію Айн Ренд Коробко М.І.: «Вона вважала, що суспільство – це набір окремих особистостей. Таких понять, як «суспільна свідомість», «суспільна думка», «благо суспільства» не існує» [6].

Загалом, філософія об'єктивізму почала набирати активної популярності на Заході від самого моменту її зародження. Однак у середині ХХ ст. через жорстку цензуру в Радянському Союзі та опозиційність основних ідей об'єктивізму праці Айн Ренд не публікувалися. Лише після розпаду Радянського Союзу, у 90-х роках почав видаватися і набирати популярності роман "Атлант розправив плечі" здебільшого через основоположні принципи капіталізму, що їх у ньому було описано. Філософія Айн Ренд досі залишається невідомою для більшості українців та пост-радянських країн [42].

Як філософ, Айн Ренд досліджувала питання взаємозв'язку моралі й політики, користуючись своїм життєвим досвідом з абсолютно різних

соціумів, тож ще в середині ХХ ст. вона актуалізувала вельми важливі питання суспільства. Насамперед для подолання наявних політичних, економічних, соціальних і культурних проблем мають запуснитися механізми зміни менталітету суспільної та індивідуальної свідомості. Тільки після таких змін країна набуде громадян з високою політичною, економічною і правовою культурою, які усвідомлюють власну цінність і гідність. Індивідуалізм, пропагований у філософії Айн Ренд, є дуже важливим аспектом у контексті поступової зміни менталітету сучасного суспільства.

В основі об'єктивізму лежить ідея, що реальність існує незалежно від людської свідомості і що людина може пізнати цю реальність через раціональне мислення. Об'єктивізм також відстоює принципи індивідуалізму, самоінтересу і капіталізму. Ось, що пише саме Айн Ренд в своїй книзі «Чесноти егоїзму»:

«Зазвичай слово "егоїзм" використовується людьми як синонім зла; воно пов'язане з образом кровожерливого дикуна, що готовий задля досягнення власних цілей іти по трупах, не зважає на жодну особу та прагне лише задоволення власних низинних бажань.

Однак справжнє значення цього слова, яке можна знайти в будь-якому словнику, це: "турбота про свої власні інтереси". Це поняття не має на увазі моральної оцінки; воно не дає нам вказівок на те, добре чи погано дбати про власні інтереси; точно так само, як не дає визначення, у чому ж конкретно ці інтереси полягають. Відповісти на ці питання повинна етика.» [43, с. 3]. Ці рядки відповідають на питання, що саме є головною ідеєю концепції письменниці.

Філософія об'єктивізму може звучати досить радикально та амбівалентно, адже Айн Ренд стверджувала, що «немає вищого морального досягнення, ніж досягнення власного щастя» [43, с. 17]. З однієї сторони, ці слова можна сприймати як прояв егоїзму, з іншої вони відображають реальне положення речей. Соціальна система, на думку письменниці, має забезпечувати індивідуальні права людей і дотримуватися принципу Laissez-

faire. Згідно з ним, держава не може втручатися в економіку. Чистий капіталізм визначається приватною власністю на ресурси, а поведінка економічного агента мотивується виключно його інтересами.

Ідеальний образ людини, за Айн Ренд, – це індивід, який чітко розуміє свої бажання, цінності та досягає цілей, не жертвуючи собою заради інших і не просячи про допомогу. Він покладається лише на свої сили і працює заради задоволення власних інтересів. У її світі не було відтінків. «Добро бореться зі злом, - писала Айн Ренд, - і діям, які ми вважаємо злом, немає виправдання» [43]. Вона не знала слова "компроміс". Можливо, тому книжки письменниці були шалено популярні, а академія та літературні кола не прийняли її. Втім, ніхто не говорив про неї байдуже.

Філософію Айн Ренд вважають сучасною ліберальною філософією, оскільки саме індивідуалізм був визначальною темою її філософських уявлень і творів. В основі концепції індивідуалізму авторки лежить прихильність до об'єктивної реальності, фактів і розуму. На її думку, індивідуаліст - це людина, яка бере на себе відповідальність за життя за своїм власним, незалежним рішенням. Центральний принцип філософії об'єктивізму полягає в тому, що тільки розум є єдиним засобом виживання людини.

Викладаючи філософські ідеї доступною, сучасною мовою, з використанням художніх образів своїх книжок, а пізніше і фільмів, знятих за її книжками, Айн Ренд не просто розширила свою аудиторію, а й набула безлічі прихильників об'єктивізму, які, найчастіше не будучи знавцями філософії, пізнавали ідеї філософів XVIII-XIX ст., а вже зацікавившись ідеями письменниці за допомогою романів, приходили на її лекції та виступів, знайомилися з її публіцистикою.

Так, уже 1937 року авторка попередила про те, що глобальне, і навіть не глобальне, а просто втручання тоталітарної держави в приватне життя людей призводить не тільки до збідніння їхнього соціального та індивідуального самовідчуття, а й до деградації їхньої технічної та наукової оснащеності.

Безсумнівно, у 1937 році таке попередження було вельми актуальним, але воно актуальне і сьогодні.

Проте з іншої сторони, ідеї Айн Ренд академічні філософи часто відкидали. Так, критики зазначають, що в її філософських есе відсутній самокритичний погляд; щоб краще зрозуміти її погляди, потрібно прочитати художню літературу, таку як «Атлант розправив плачі» або «Гімн». Саме в «Гімні» викладені основні положення об'єктивізму, написані літературною мовою та донесені до читача у більш художньому, простому вигляді. «Гімн» залишається важливою ілюстрацією поглядів письменниці та справжнім протестом проти радянської влади і впливу колективізму на особистість. Боротьба егоїзму проти колективістського режиму залишається центральною темою більшості творів Айн Ренд. Про важливість егоїзму вона пояснювала в збірнику «Чесноти егоїзму»:

«Без кінцевої мети не можуть існувати жодні менші цілі або засоби: низка дій, що перетворюється на нескінченну прогресію, яка веде в ніщо, - це метафізична й епістемологічна неможливість. Існування цінностей можливе лише за наявності кінцевої мети, результату як такого. Метафізично життя - це єдине явище, яке саме по собі є також і результатом: цінність, що здобувається і зберігається в процесі постійної безперервної діяльності. Епістемологічно концепція "цінності" генетично спирається і виводиться з концепції "життя", що їй передує. Говорити про "цінності" у відриві від "життя" - гірше, ніж просто припускати суперечності в термінології. "Поняття "цінність" існує лише тому, що існує поняття "життя".» [43, с. 18]

Таким чином, філософія об'єктивізму, виражена в публіцистичній і художній творчості Айн Ренд, являє собою утопічну систему, центральним образом якої виступає образ "integrated man" [43]. Оскільки в середині ХХ століття відбувається дедалі більша орієнтація на індивідуальні філософські системи, які витісняють ідеології, що призводить до домінування в художній літературі антропологічної утопії як форми утопічної свідомості, філософія

авторки стає надзвичайно привабливою. Саме це пояснює популярність «Гімн» як класичної ілюстрації антиутопічного твору об'єктивістської спрямованості.

2.2 Аналіз символічного світу «Гімн»

На перший погляд, «Гімн» Айн Ренд – це твір про ідеї індивідуалізму та критику соціалізму, проте ідея, започаткована письменницею, сягає куди глибших рівнів розуміння. Головним героєм є персонаж на ім'я Рівність-7-2521; сама структура написання дивує великою кількістю множинних займенників («ми», «вони», «їх»). Детально, порядково, Рівність-7-2521 розповідає про своє правопорушення, переховуючись у покинутому тунелі. Проте злочин, про який розповідається, не є вбивством або крадіжкою, а лише проявом індивідуальності, що жорстоко карається Світовою Радою – символом тотального контролю за людським життям в творі.

Потрібно зазначити, що Світова Рада – важливий образ, що постійно згадується в «Гімні». Світова Рада забороняє будь-які індивідуалістичні рішення, навіть дружбу, адже дружні відносини – це те, що виділяє одних людей серед інших:

«Інтернаціонал 4-8818 і ми були друзями. Не годиться казати таке, бо любити когось більше за інших — це переступ, великий Злочин Уподобань, адже ми маємо любити всіх людей і всі люди — наші друзі. Тому ми з Інтернаціоналом 4-8818 ніколи не говорили про це. Але розуміли. Ми розуміли це, дивлячись один одному в очі.» [10, с. 12].

Метаморфоза головного героя антиутопії «Гімн» починається з болісних пошуків себе. На початку свого шляху Рівність 7-2521 погоджується з усім, що говорить йому Світова Рада, яка уособлює «владу колективу». Відповідно до доктрини об'єктивізму, згідно з якою розум визначає емоції людини, герой запекло бореться з бажанням стати Науковцем і, розуміючи, що це засуджується суспільством, виражає емоції через самопошкодження: *«Отож ми прагнули, щоб нас скерували до Будинку Вчених. Ми прагнули цього так палко, аж наші руки тремтіли вночі під ковдрою, і ми їх кусали, щоб*

утамувати той інший біль, якого терпіти несила. Це було зло, і зранку ми не наважувалися дивитися в очі нашим братам. Бо люди не мають прагнути для себе нічого.» [10, с. 9]. Далі, коли Світова Рада виносить вердикт - герой стане Підмітальником, - його емоції виявляються пригніченими (тими думками, що їх навіюють йому з боку соціуму), що є очевидним навіть на фізичному рівні (блокування розуму спричиняє блокування тіла): *«Ми відчули, як напнулися м'язи шиї, коли підняли голову, щоб подивитися на обличчя Радних, та ми були щасливі. Ми розуміли, що завинили, але тепер знали, як це виправити»* [10, с. 10].

Рівність продовжує жити та намагається змиритись з роллю простого підмітальника, забувши про мрію стати вченим та досліджувати світ. В один день Рівність натрапляє на вхід до закинутого підземного тунелю, що зацікавлює його. Не дивлячись на заборону цікавості та бажання вчитись, наперекір страху, він, разом з Інтернаціоналом, спускається донизу. Зрозумівши, що тунель був побудований людьми, які жили тут з Незгадуваних Часів, він починає активно його вивчати. Протягом щоденних тригодинних відвідувань театру, він втікає від решти глядачів та ховається в тунелі, аби робити наукові експерименти.

Сцена спалення «невірного» залишається однією з ключових у творі. В ній письменниця створює алюзію на самого Джордано Бруно. В образі безіменного мученика, страченого на площі міста колективістів, упізнається спалення великого героя епохи Відродження: *«Ми тоді були дитиною років десяти. І стояли на великій площі з іншими дітьми та всіма людьми Міста, яких зібрали дивитися на спалення. Злочинця привели на площу і прив'язали до стовпа із хмизом. Їм вирвали язика, щоб вони більше не могли говорити. Злочинець були молоді та високі. Із золотавим волоссям й очима блакитними, наче ранок. Твердою ногою вони йшли до багаття. І зі всіх облич на тій площі, зі всіх облич, що верещали, кричали і випльовували прокльони, їхнє лице було найспокійніше і найщасливіше. Поки їх прив'язували до стовпа ланцюгами і*

розпалювали багаття, Злочинець дивились на Місто. З кутика їхнього рота стікала цівка крові, але вуста усміхались.» [10, с.22]

Спалення героя трактується Айн Ренд з емоційною конотацією величі людини, її героїзму, буквально відсилаючи читача до образу ренесансного мученика.

Другий «злочин», що вчиняє Рівність – закохується у дівчину на ім'я Свобода 5-3000. Протягом довгого часу вони не спілкуються, адже це заборонено, але все ж знаходять спосіб перемовитись кількома словами. Вони дають імена одне одному – Золота та Непереможний. Одного разу, Непереможний затримується в тунелі, через що його кидають до в'язниці й катують, намагаючись дізнатись, де він був. Непереможний відмовляється говорити, а після цього втікає, адже скоро повинна бути Рада Дослідників, на якій він хотів продемонструвати свій винахід. Проте за це його не лише не нагороджують, а й намагаються стратити, і Непереможний втікає, схопивши з собою винахід. Він блукає по Лісу, що є непідконтрольною Державі територією, і навіть охоронці не можуть туди зайти.

Після втечі, Непереможний усвідомлює свободу волі:

«Аж раптом подумали, що можемо лежати, скільки нам заманеться, і голосно засміялися цій думці. А ще ми могли підвестися, бігати або стрибати, а тоді знову впасти. Ця ідея видавалась безглуздою, та перш ніж ми це збагнули, наше тіло рвучко підвелось. Наші руки самовільно випросталися, а тіло почало кружляти, і кружляло, аж поки здійнявся вітер, від якого зашурхотіло листя кущів. Потім наші руки схопилися за гілку, і ми, підтягнувшись, залізли на дерево — без мети, а лише із цікавості випробувати силу нашого тіла.» [10, с. 37].

Фаталізм, яким було просякнуте суспільство, зображене у творі, поступово зникає зі свідомості головного героя. Не дивлячись на можливу самотність, Непереможний зустрічає Золоту в лісі, яка йшла за ним від самого міста. Вони вперше обіймаються, після чого продовжують свій шлях. Знаходячи покинутий будинок у лісі, заселяються туди та вирішують жити в

ньому. Проте є дещо, що вони не можуть збагнути – як виразити відчуття, не кажучи про це «ми»? Золота й Непереможний намагаються віднайти це слово. Підказкою для них стають книги. Бібліотека, яку знаходять головні герої, наповнена різними «манускриптами», що збереглись з незапам'ятних часів. І саме в них вони знаходять те саме заборонене слово – «Я»:

«Я існую. Я думаю. Я хочу» [10, с. 47].

В останньому розділі Айн Ренд звертається до Грецької міфології, змінивши імена двох героїв. Рівність змінює ім'я на Прометей, натякаючи на титана, котрий вкрав вогонь у Зевса (тобто електрику у Влади в даному випадку) та віддав його людям. Свобода бере собі ім'я Гея, натякаючи на всеосяжну матір всіх богів та Землі.

У творі порушується питання індивідуальності, що протистоїть колективному. Коротка, але змістовна цитата, що фігурує в «Гімні», виглядає наступним чином:

«Ми — ніщо. Людство — це все. З ласки наших братів нам даровані наші життя. Ми існуємо через, завдяки і для наших братів, які є Державою. Амінь» [10, с. 7].

Ці слова, подані майже на початку книги, вже налаштовують читача на фаталістичність та абсолютність колективного контролю. Абсурдність світу, в якому вимушений жити головний герой, демонструється ще однією цитатою:

«Ми, Рівність 7-2521, не були щасливими в ті роки у Будинку Учнів. Не тому, що навчання давалося нам надто важко. А тому, що навчання видавалося надто легким. Великий гріх народитися з головою, яка думає надто швидко. Погано відрізнятися від інших братів, але вивищуватися над ними — зло. Так казали нам Учителі й сипилися, дивлячись на нас.» [10, с. 7].

Концепція щастя Держави, про яку розповідається в «Гімні», має колективістську спрямованість. Ця концепція амбівалентна, адже, з однієї сторони, «всі мають бути щасливими», але «радість заборонена»:

«А ввечері, у їдальні, нам перепало, бо мимохить почали голосно наспівувати мелодію, якої ніколи досі не чули. А не можна ж співати без причини, якщо це лиш не Соціальні Зібрання.

— Ми співаємо, бо щасливі, — відповіли ми одному з Радних Будинку, який дав нам нагану. — Звісно, ви щасливі, — відповіли вони. — Якими ще можуть бути люди, які живуть заради братів?» [10, с. 19]

Ці слова – подвійний посилання: контроль Держави – благо, контроль індивідуальності – гріх. Що гарно для Держави, те гріх для людини. Дані твердження сильно перегукуються з концепціями Радянського союзу, хоч і в перебільшеному вигляді. Соціалізм для Айн Ренд залишається критичною перепорою для проявів свого «єго», вподобань, свого «я».

Наприкінці, коли герої усвідомлюють сутність свого буття, вони починають розуміти, що все, чому їх вчили – неправда:

«Немає життя для людей, окрім корисної праці на благо усіх їхніх братів. Та коли ми працювали для наших братів, ми не жили, а тільки виснажувалися. Не існує радості для людей, якщо цю радість не поділяють усі їхні брати. Але єдине, що давало нам радість, — це сила, яку ми відкрили в наших дротах, і Золота.» [10, с. 41]. Фінал твору натякає, що не тільки Рівність, а й Інтернаціонал, Солідарність, Братство були заручниками проклятого міста:

«Коли я прочитаю всі книжки і зрозумію, як жити далі, коли мій дім буде готовий, а земля зорана, одного дня я востаннє прокрадуся до проклятого Міста, в якому народився. Я покличу до себе мого друга, в якого немає іншого імені, крім Інтернаціонал 4-8818, і всіх схожих на нього: Братерство 2-5503, що плаче без причини, і Солідарність 9-6347, що кличе на допомогу вночі, і ще кількох.» [10, с. 51]. Головний герой впевнений, що не лише він, а й деякі інші розуміють сутність «я», але не можуть боротися самотійно. Він надає перевагу боротьбі, аніж простому та бездумному поклонінню Владі.

У своєму творі Айн Ренд порушує питання про взаємодію держави та індивіда. Вона висловлює критику до соціалізму, який зазвичай зводить індивіда до статусу маріонетки, що повинна служити суспільству та державі. Вона звертає увагу на важливість свободи вибору, незалежності та самовизначення в житті кожної людини.

Письменниця також демонструє, що коли держава бере на себе всі обов'язки і відповідальність, то вона стає загрозою для індивіда, оскільки він втрачає свої права і свободи. У книзі "Гімн" висвітлюються трагічні наслідки колективізації, зневаження особистої свободи та індивідуальності.

Авторка показує недоліки управління, коли держава займається господарством і це призводить до загального занепаду. Це ми бачимо у стані майнових відносин у державі, де майно перебуває в загальному володінні, і тому ніхто не є відповідальним за стан речей.

В антиутопії використовуються різноманітні символи та метафори для передачі глибокого соціального повідомлення та демонстрації наслідків бездіяльності та недбалості:

1. Свічка. Свіча являє собою амбівалентний символ, вона має подвійний посл. З однієї сторони, свіча – це засіб, за допомогою якого Рівність та Інтернаціонал могли проводити дослідити у підземному тунелі. Свічка робила їх шлях світлішим, допомагала продиратись через хащі невігластва. З іншої сторони, свічка залишається образом самого невігластва (згадаємо, як різко була відштовхнута ідея про електрику, адже Відділ Свічок міг припинити діяльність через цей винахід). Можна допустити, що даним символом Айн Ренд намагалась донести важливу думку про важливість того, хто володіє інструментом. Речі бездушні, та лише люди наділяють їх сенсом і користю. В руках одних, свіча – корисний засіб для освітлення дому, першоджерело виникнення розвитку; в руках інших – символ влади та ретроградності.

2. Електрика. Окремого місця заслуговує образ електрики, що є метафорою на символ вогню, який здобув Прометей. Вогонь, як і знання,

живий; його значення неможливо переоцінити, адже він несе тепло, а відповідно – життя (те саме стосується електрики в контексті даного твору). У світі, в якому живе Рівність, держава забороняє використовувати електрику та підтримує холодний і бездушний світ. Електрика (міфічний вогонь цього антиутопічного світу) стає символом індивідуальності та свободи, які заборонені державою.

3. Світло. Як і вогонь, світло є метафорою розуму, інтелекту, цікавості. Після відкриття електричного світла, Рівність намагається подарувати його іншим людям, проте цей «дарунок» нікому не потрібний. Навіть відділ Вчених не розроблює такі винаходи, адже це суперечить політиці Влади. Після переселення до лісу, Прометей сподівається, що світло стане символом нової ери розуміння та відновлення індивідуальності.

4. Ліс. Територія, непідконтрольна державі, праобраз свободи та волі. Ліс, куди втікають Рівність 7-2521 та Свобода 5-3000, символізує незалежність і можливість вибору (згадаємо, що головні герої швидше обрали б смерть від хижаків, ніж життя під гнітом колективізму). У лісі вони відкривають свої імена, Прометей та Гея, що підкреслює їхнє індивідуальне значення.

5. Слово «Я», або «Его». Не дивлячись на те, що слово «Я» фігурує лише в останньому розділі книги, воно залишається найважливішим образом антиутопії. Протягом всієї антиутопії Рівність 7-2521 шукає це слово, і коли він його знаходить, «Я» стає символом відродження та відмови від колективістського мислення. Перші слова Геї після відкриття «Его» – «я тебе люблю».

Цікавим фактором, що впливає на перебіг подій та загалом сюжету є контраверсійність образів. Контраверсійність – це стан або якість того, що викликає або може викликати суперечку, дискусію або спір. Контраверсійна тема, ідея, особа, подія або заява викликає різні думки або точки зору, і часто спричиняє дискусію або спір.

Суспільство в «Гімні» представлене як антиутопічне, в якому індивідуальність заборонена, а всі використовують "ми" замість "я". Це викликає контраверсії, оскільки це пряма протилежність цінностям, які ми часто цінуємо в сучасному суспільстві, таким як індивідуальність та вільна воля. Крім цього, в романі наука виступає як засіб досягнення індивідуальності, але це контраверсійно, оскільки суспільство вважає, що наука повинна служити колективу, а не індивіду.

У світі "Гімну" відсутня свобода думки, слова, або виразу. Людям забороняється висловлювати особисті думки або мрії, і вони повинні слідувати загальноприйнятим догмам суспільства. Отже, виходячи з практичного аналізу, «Гімн» Айн Ренд є значущим твором у контексті антиутопічного жанру, де вона розкриває небезпеки, що підстерігають індивіда в умовах, коли держава контролює життя людей. Книга також демонструє, що свобода та самовизначення є важливими складовими елементами життя кожної людини і необхідні для створення дійсно вільного та розвиненого суспільства.

2.3 Аналіз взаємодії об'єктивізму з символікою «Гімну»

Об'єктивізм розвиває думку про те, що все знання приходить від розуму, проте емоції не є формами розуму. Вчені роблять висновок, що емоції не можуть бути джерелом знання. Воно ґрунтується на двох властивостях емоцій: відсутності свідомого контролю і відсутності нових доказів для інтерпретації фактів при продукуванні емоцій. А знання, як повторюють об'єктивісти, об'єктивне лише тією мірою, якою воно виключає необ'єктивне і ґрунтується на свідченні. Таким чином, незважаючи на визнання розуму єдиним джерелом знань, емоції є важливою складовою частиною свідомості людини (хоч і підпорядкованою). При цьому емоції цілком і повністю залежать від думок людини та її дій.

У "Гімні" суспільство виступає антиутопією, в якій індивідуальність не існує. Всі мають колективну ідентичність - вони використовують слово "ми" замість "я". Проте, головний герой вирішує піти проти цих обмежень і відкриває слово "Я", символ об'єктивізму, який відзначає важливість

індивідуальності. Айн Ренд була впевнена, що лише здоровий егоїзм та капіталізм сприятимуть самоактуалізації особистості. Вона пропагувала егоїзм як піклування про свої особисті інтереси. Нещадно критикувала альтруїзм, який панує в моральній філософії, говорячи, що в ньому людське життя є саме по собі злом. А від того всі проблеми в нашому житті, від неправильної моральної філософії. Вона вважала за потрібне "врятувати" людиною та мораль, врятувати концепцію "егоїзму". І першим кроком в цьому порятунку є утвердження права людини на моральне існування [5].

Символіка "Гімну" підкреслює цю боротьбу між об'єктивізмом та колективізмом. Одним з ключових символів є світло, яке представляє знання, відкриття та індивідуальність. Коли головний герой відкриває електрику, це стає метафорою його відкриття "Я" і визволення від колективного "ми", не дивлячись на те, що він поки що не знає цього слова.

З іншої сторони, метаморфоза головного героя антиутопії «Гімн» починається з болісних пошуків себе. На початку свого шляху Рівність 7-2521 погоджується з усім, що говорить їй Світова Рада, яка уособлює "владу колективу".

Відповідно до доктрини об'єктивізму, згідно з якою розум визначає емоції людини, герой запекло бореться з бажанням стати Науковцем і, розуміючи, що це засуджується суспільством, зганяє емоції через самопошкодження: *«Отож ми прагнули, щоб нас скерували до Будинку Вчених. Ми прагнули цього так палко, аж наші руки тремтіли вночі під ковдрою, і ми їх кусали, щоб утамувати той інший біль, якого терпіти несила. Це було зло, і зранку ми не наважувалися дивитися в очі нашим братам. Бо люди не мають прагнути для себе нічого.»* [10, с. 9].

Здобуття цілісності героєм антиутопії Айн Ренд парадоксальним чином також пов'язане з поверненням до прапочатків людства, проте уникає протиставлення людини освіченої і первісної, як уникає і почуття самотності. Її Адам, який знову віднайшов себе (отримав нове ім'я - Прометей), повертає собі власне "Я" одразу кількома способами. Опинившись у Невідомому Лісі -

дикому, занедбаному місці, де ще збереглися залишки цивілізації (руйнування якої так пророкували бітники), - герой письменниці виявляє себе у відображенні струмка: *«Ми впали навколішки коло струмка, нахилились попиту. І застигли. Бо на тлі блакитного неба внизу вперше побачили наше обличчя.»* [10, с. 38]. Прометей у Айн Ренд має забарвлення "гетевського" Прометея, що є «титанічною людиною», яка несе життєствердний початок.

Залишається виявлення себе емоційного, осягнення через любов власної природи: *«— Ми самі... самі... і тільки... і ми любимо вас... самого... і тільки вас. Душа наша розривалася в пошуках слова, але ми не знайшли його»* [10, с. 42]. І слово виявляється лише після того, як у руки до героя потрапляє Книга. Через Слово до людини знову повертається усвідомлення себе цілісною особистістю - до неї повертається займенник я: *«Коли почав читати першу з книжок, які знайшов у своєму будинку, то побачив слово «Я». І коли зрозумів це слово, книжка випала з моїх рук, а я заридав — я, що ніколи не плакав.»* [10, с. 50].

"Я" рухається до раціональної частини себе, щоб згодом вибудувувати зворотний ланцюжок під час взаємодії з навколишнім світом: така діалектика об'єктивізму.

2.4 Оцінка впливу об'єктивізму на символічний світ антиутопії «Гімн»

Об'єктивізм, філософська система, розроблена Айн Ренд, вказує на необхідність об'єктивного сприйняття реальності, підкреслюючи індивідуалізм і раціоналізм. В антиутопії "Гімн" письменниця використовує об'єктивізм для формування свого символічного світу.

Вплив об'єктивізму на символічний світ "Гімн" виражається кількома способами. По-перше, ідея об'єктивного сприйняття реальності проявляється в тому, як головний герой розрізняє справжність від ілюзорності у суспільстві, яке він живе. Цей процес відображається в його постійному прагненні до знання, до пошуку об'єктивної істини.

Крім цього, індивідуалізм, важлива складова об'єктивізму, проявляється у головного героя через його відмову від колективізму і визнання власного "Я". Це відображено в його відмові від колективних вимог суспільства та наголошенні на своїй індивідуальності.

Нарешті, раціоналізм об'єктивізму проявляється в спробах головного героя зрозуміти світ через логіку і розум, відхиляючи незасновані вірування свого суспільства. Об'єктивізм стверджує, що індивіди мають право жити для власного щастя, а не в інтересах суспільства. У «Гімні» Рівність 7-2521 вибирає жити для себе, втікаючи з суспільства і знаходячи свободу в лісі. Це є кульмінацією антиутопії та відображає його вибір етики егоїзму.

Всі ці елементи об'єктивізму впливають на символічний світ "Гімн", відображаючи боротьбу індивіда проти колективу і пошук об'єктивної істини в світі, що намагається пригнітити його.

Висновки до другого розділу.

В умовах розвитку сучасного суспільства часто з'являються нові філософські течії. Деякі з них є адаптованими для нашого часу відгалуженнями від праць класичних філософів, інші ж являють собою синтез знань, переосмислених у нову філософську теорію. Прикладом такого переосмислення є філософія об'єктивізму, створена письменницею і філософом Айн Ренд. На її думку, об'єктивізм - це філософія для життя на Землі. Об'єктивізм - цілісна філософська система, що охоплює та пов'язує воедино етику, естетику, онтологію, гносеологію та політику.

Одним із ключових принципів об'єктивізму є ідея, що індивід є основною одиницею суспільства, а не колектив. У "Гімні" головний герой, Рівність 7-2521, є індивідуалістом у світі, де цінується колективізм. Його боротьба за самовираження та свободу індивідуальності є основною сюжетною лінією антиутопії.

Об'єктивізм стверджує, що люди повинні довіряти своєму розуму та власному сприйняттю реальності. В "Гімні" Рівність 7-2521 відкриває електрику, що свідчить про його віру в силу раціонального мислення та науки.

Це приводить до конфлікту з його суспільством, що відкидає індивідуальне мислення та наукові відкриття.

РОЗДІЛ 3 МЕТОДИКИ ТА ВИКЛАДАННЯ АНТИУТОПІЇ У ШКОЛАХ

3.1 Методологічний інструментарій викладача

Методологічний інструментарій викладача для викладання антиутопій у школах має бути розмаїтим, адаптивним і гнучким, щоб забезпечити ефективне вивчення цього складного літературного жанру.

Перш за все, потрібно визначити роль текстуального аналізу. Викладач повинен навчити учнів, як читати та аналізувати антиутопічні тексти, включаючи ідентифікацію ключових тем, символів, образів, структури сюжету та стилю письма. Це включає в себе вміння розуміти різні рівні твору: буквальний, алегоричний, символічний тощо.

Антиутопії часто порушують складні соціальні, політичні та етичні питання, які вимагають критичного мислення для їх розуміння. Викладач повинен навчити учнів, як ставити запитання, аналізувати аргументи, досліджувати різні точки зору та робити виважені висновки.

Використання таких методів, як групові обговорення, рольові гри, дебати та проектне навчання, може допомогти учням краще зрозуміти та зацікавитися антиутопіями. Ці методи дозволяють учням активно залучатися до процесу навчання та глибше розуміти тему. Використання фільмів, відео, слайд-шоу, інфографіки та інших візуальних та мультимедійних ресурсів може допомогти учням краще візуалізувати антиутопічні світи та концепції, а також поглибити їх розуміння творів.

Ключові компетентності:

Знання літератури. Викладач повинен володіти глибокими знаннями зарубіжної літератури, включаючи історичний контекст, ключові тексти та авторів, а також теоретичні підходи до літературного аналізу.

Аналітичні навички. Викладач повинен володіти навичками аналізу літературних творів, зокрема, вміння аналізувати стиль, сюжет, персонажів, теми, а також широкий контекст твору.

Комунікативна. Маючи здатність ефективно взаємодіяти з іншими, виразно формулювати свої думки та уважно слухати погляди інших, учні на цьому занятті зможуть активно учасувати в класних дебатах. Вони матимуть змогу висловлювати власні роздуми з приводу проблем людських відносин, що з'являються в літературних творах.

Культурна обізнаність. Маючи здатність розуміти та поважати культурну різноманітність, різні цінності та вірування, учні на цьому занятті зосередяться на аналізі культурних та соціальних контекстів літературних творів. Вони досліджуватимуть, як ці контексти впливають на відображення проблем людських відносин у відповідних літературних творах.

Емпатія. Здатність розуміти почуття інших і розділяти їх. На цьому уроці учням потрібно буде співчувати героям літературних творів.

Предметні компетентності:

Переосмислення прочитаного: здатність до перебудови та трактування письмових матеріалів. Учням належить осмислити літературні твори, виокремити ключові теми та виклики людських відносин, представлені в них, та проаналізувати поведінку та вибір героїв.

Літературна критика: вміння розбирати та оцінювати літературні тексти. Студентам слід вивчити літературні методи, які автори застосовували для зображення викликів людських відносин, оцінити дії та вибір героїв, а також врахувати культурні та соціальні контексти творів.

Навички літературного висловлювання: вміння ефективно висловлювати власні думки на письмі, ділитися своїми роздумами щодо викликів людських відносин.

Соціальна антропологія: вміння розбиратися в соціальних та культурних проблемах. Учням слід вивчити соціальні та культурні контексти літературних творів та те, як вони зображують виклики людських відносин у цих контекстах.

Педагогічні компетентності:

Технологічна компетентність. Використання сучасних технологій для підтримки навчального процесу, включаючи презентації, мультимедійні матеріали, онлайн-ресурси та платформи для дистанційного навчання.

Навички менторства. Здатність надавати підтримку та наставництво студентам, сприяючи їхньому академічному та особистому розвитку.

Навички управління класом. Здатність ефективно управляти класом, створюючи позитивне та стимулююче навчальне середовище.

Способи роботи, які розкривають сутність висвітленого питання:

1) Групова робота. Заохочення учнів працювати у малих групах для дослідження теми антиутопії. Вони обговорюють конкретні аспекти антиутопій та діляться своїми висновками та ідеями зі всім класом.

2) Використання порівняльного аналізу. Порівняння антиутопій з іншими літературними жанрами, такими як утопії, наукова фантастика, реалістична проза тощо. Це дозволяє учням зрозуміти особливості антиутопії та її місце в літературі.

3) Критичний аналіз. Використання критичного мислення для аналізу антиутопій. Учні можуть аналізувати ідеологічні, політичні, соціальні та моральні аспекти творів, спробувати виявити їхні послання та критикувати тоталітаризм, контроль, маніпуляцію та інші теми.

План-конспект проведеного уроку продемонстрований в Додатку А.

Висновки до третього розділу

Методологічний інструментарій викладача для викладання антиутопій у школах включає в себе різні техніки та підходи, зокрема, застосування текстуального аналізу, що дозволяє учням глибше розуміти та інтерпретувати літературні твори, а також критичне мислення для аналізу і розуміння суспільно-політичних підтекстів у творах антиутопічного жанру. Важливим є використання інтерактивних методів навчання, які стимулюють активність та зацікавленість учнів, таких як групові дискусії, рольові гри та проекти.

Дискусії на теми, що порушуються в антиутопіях, такі як мораль, етика, суспільство, політика та інші, можуть значною мірою сприяти розвитку критичного мислення та аналітичних навичок учнів. Використання візуальних матеріалів та мультимедійних ресурсів також може допомогти учням краще зрозуміти та оцінити антиутопічні твори, доповнюючи їх власні уявлення та інтерпретації. Загалом, викладач повинен бути гнучким та креативним у своєму підході до викладання антиутопій, враховуючи інтереси та потреби своїх учнів.

У даному розділі ми виконали третє завдання, що полягає у розробці докладного методичного інструментарію для викладання антиутопій у школах.

ВИСНОВКИ

Антиутопія – жанр, що почав активно розвиватися не так давно. Антиутопічна література була нам відома ще з давніх часів, проте в якості окремого жанру вона виділилась не так давно. Антиутопія залишається важливим жанром в літературі, який дозволяє авторам висвітлювати та критикувати поточні суспільні, політичні та культурні тренди шляхом створення похмурих і негативних майбутніх світів. Ці світи, як правило, є відображенням потенційних негативних наслідків деяких сучасних тенденцій або вчинків.

У даній дипломній роботі ми висвітлили поняття антиутопії, розглянули жанр та історію розвитку. Окрему увагу ми приділили діяльності Айн Ренд, американської письменниці, що створила філософію об'єктивізму, втілюючи її в творах.

Було успішно проведено роботу з поставленими завданнями, забезпечивши комплексний аналіз символічного світу роману-антиутопії Айн Ренд «Гімн». Висвітлено основні жанрові ознаки антиутопій, проаналізовано символіку «Гімну» в контексті антиутопічних творів, розроблено методичний план вивчення антиутопій у школі.

У цій дипломній роботі ми дослідили символічний світ роману-антиутопії «Гімн» Айн Ренд. Наш аналіз керувався трьома основними завданнями: висвітлення основних жанрових особливостей антиутопій, аналіз символіки «Гімну» в контексті антиутопічних творів та розробка методичного плану вивчення антиутопій у школі. Давайте тепер узагальнимо наші знахідки та висновки на основі цих виконаних завдань.

Завдання 1: Виділити основні жанрові особливості антиутопій.

У першому розділі ми розглянули культурно-історичні особливості появи антиутопії як жанру. Ми визначили кілька спільних характеристик

антиутопічної літератури, зокрема тоталітарне чи репресивне суспільство, головний герой, який бунтує проти системи, критика соціальних і політичних структур і попередження про потенційну небезпеку певних ідеологій чи систем управління. Розуміючи ці особливості, ми отримали глибше уявлення про жанр, у якому діє «Гімн».

Завдання 2: Проаналізувати символіку «Гімну» у контексті антиутопічних творів.

Розділ 2 зосереджений на оцінці впливу об'єктивізму, філософії Айн Ренд, на символічний світ антиутопії «Гімн». Ми дослідили поняття об'єктивізму та його історію, а потім заглибились у детальний аналіз символічного світу, зображеного в «Гімні». Ми виявили, що «Гімн» уособлює потужний символ індивідуалізму, свободи та перемоги людського духу над колективізмом і конформізмом. Взаємодія між об'єктивізмом і символізмом у «Гімні» підкреслює філософські переконання Ренд і служить критикою антиутопічного суспільства, зображеного в романі.

Завдання 3: Розробити методологічний план з вивчення антиутопій у школах.

Розділ 3 має на меті розробити методичний план викладання антиутопічної літератури в школах. Ми досліджували методичні інструменти, які вчителі можуть використовувати для сприяння змістовній взаємодії з антиутопічними творами, наприклад, заохочення критичного мислення, стимулювання дискусій щодо етичних і моральних дилем, а також включення міждисциплінарних підходів. Крім того, ми обговорили організаційну структуру викладання антиутопій, наголошуючи на важливості створення сприятливого навчального середовища, яке заохочує студентів до участі та рефлексії.

Засади об'єктивізму базуються на важливих раціональних критеріях. Для письменниці, об'єктивізм – це спосіб жити для себе, спосіб втілювати

«здоровий егоїзм». Вона вважала, що розум – це наш основний механізм виживання, єдина зброя, з якою ми народжуємося. І щоб жити щасливо, ми маємо цю зброю використовувати. Проте проблема багатьох людей у тому, що вони уникають думання, бо думати – це означає докладати зусиль. Мислення не є автоматичним процесом, як робота шлунку, легень чи серця. Функціонування розуму – це вибір. У кожній ситуації ми вирішуємо, думати чи не думати, триматися своїх поглядів чи дивитися на світ очима інших.

У своїх антиутопічних романах, авторка використовує об'єктивізм, щоб критикувати колективістські та соціалістичні ідеї. В «Атлант розправив плечі», вона описує світ, де найбільш продуктивні люди відмовляються від своєї роботи в знак протесту проти державного контролю над економікою. У "Джерелі", вона демонструє, як творчий геній може бути придушений соціальною системою, яка недооцінює індивідуальність та інновації.

Айн Ренд вважає, що люди мають жити відповідно до своїх власних інтересів, з врахуванням своїх власних цінностей, а не виконувати обов'язки, які їм нав'язують інші.

У контексті питання ми розглянули антиутопію «Гімн», що є яскравим прикладом об'єктивістських ідей. Ми вказали кілька основних символів у романі і привели свої спостереження стосовно їхнього значення. Авторка приводить кілька прикладів символів і метафор, таких як свічка, електрика, світло, ліс та слово "Я", і розглядає їхню символічну значущість у контексті твору.

Свічка служить амбівалентним символом, який представляє як просвітлення, так і невігластво. Він підкреслює важливість людей, які володіють інструментами та наповнюють їх сенсом і користю. Свічка також символізує владу і ретроградність, підкреслюючи важливість того, хто володіє знаряддям.

Електрика зображується як метафоричний символ, символізує індивідуальність і свободу. У світі Рівності, держава забороняє використання електрики, що є позначенням холодного та бездушного життя. Електрика стає

символом індивідуальності та відмови від опресивних норм, які держава накладає на своїх громадян.

Світло, схоже на вогонь, є метафорою розуму, інтелекту та цікавості. Рівність намагається подарувати світло іншим, але воно нікому не потрібне. У світі Рівності, навіть вчені не розробляють нові винаходи, оскільки це суперечить політиці Влади. Переселення до лісу відкриває можливість світла стати символом нового розуміння та відродження індивідуальності.

Ліс, вільна від держави територія, символізує незалежність і вибір. Він представляє сферу, де особиста значимість і свобода можуть бути реалізовані. Втечею до лісу головні герої «Рівність» і «Свобода» стверджують свою відмову від колективізму та приймають свою індивідуальну ідентичність.

Ключовим символом у романі постає слово «я» або «его». Це символ відродження та відмови від колективістського мислення. Саме через відкриття слова «Я» герої знаходять свою індивідуальність і виявляють любов один до одного.

Вивчення даного твору сприятиме розвитку та становленню світогляду школярів. Також глибокий аналіз антиутопій допоможе сформуванню методологічних засад взаємодії вчителя та учнів.

В третьому розділі ми розробили методологічний інструментарій для проведення ефективних занять з зарубіжної літератури з учнями старших класів. Поєднання вивчення літератури та філософії зробить процес навчання цікавішим та більш насиченим.

Вивчення «Гімну» та інших антиутопічних творів може сприяти розвитку світогляду учнів та розвитку критичного мислення. Поєднуючи вивчення літератури з філософією, педагоги можуть створити насичений і захоплюючий досвід навчання, який сприяє глибшому розумінню суспільних проблем і заохочує до незалежного мислення.

У ширшому контексті антиутопічної літератури творчість Айн Ренд виступає як потужна критика колективістських і соціалістичних ідеологій. Її філософія об'єктивізму підкреслює важливість раціональності, індивідуалізму

та життя відповідно до власних цінностей. Через свої романи Ренд демонструє потенційні негативні наслідки підриву індивідуальності та придушення інновацій у суспільстві.

Загалом, «Гімн» Айн Ренд і використана в ньому система символів спонукають до роздумів про індивідуалізм, свободу та потенційні наслідки колективістських ідеологій. Аналіз цих символів сприяє літературному та філософському дискурсу навколо антиутопічної літератури та дає цінну інформацію як для школярів, так і для викладачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беньямін В. Щодо критики насильства: статті та есеї // Вальтер Беньямін. – К.: Грані-Т, 2012.
2. Білий О. В. Антиутопія // Українська літературна енциклопедія: у 5 т. / О.В. Білій. – К.: УРЕ ім. М.П. Бажана, Т.1. 1988. – с. 3, 69.
3. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Пер. з нім. Олександр Погорілий. – К.: Основи, 1998. – 136 с.
4. Євченко О. В Драма-антиутопія. Генезис. Поетика: автореф. – Так. на здобуття степеня канд. філол. наук: спец. 10.01.06 / О. В. Євченко. – К., 2002. – 20 с.
5. Коробко М.І. Етика реальності: загальний огляд філософських позицій Айн Ренд, Гілея: науковий вісник: збірник, - 2014 – випуск 86.
6. Коробко М.І. Феномен Айн Ренд у сучасній соціально-етичній проблематиці, 2014 - Режим доступу:
<https://core.ac.uk/download/pdf/268617354.pdf>
7. Ніколенко О. М. Орлова О. В., Ковальова Л. Л. Підручник «Зарубіжна література, 10 клас» / Київ: «Грамота», 2018. - 206 с.
8. Ольшанська О. "Гімн" Айн Ренд - книжка, що навчає не боятися, 2023 – Режим доступу:
https://www.google.com/search?q=%D0%90%D0%B9%D0%BD+%D0%A0%D0%B5%D0%BD%D0%B4+%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD&source=lnms&tbm=vid&sa=X&ved=2ahUKEwjf0-2Ti7L_AhUIt4sKHTvWBAwQ_AUoAXoECAIQAw#fpstate=ive&vld=cid:d92cf616,vid:uaukvshk-Ww
9. Ренд А. Атлант розправив плечі. Частина перша. Несуперечність; пер. з англ. – Переверзев А., Стах В., «Наш Формат», 2020. – 220 с.
10. Ренд А. Гімн; Пер. з англ. – Замойська О., «Наш Формат», 2022. - 58 с.

11. Родик К. Війна займенників: книги Айн Ренд проти популізму, 2022 - Режим доступу: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3833/164/171671/>
12. Фльорко Л. Соціально-психологічні фактори кризи персональної ідентичності сучасної людини / Лілія Фльорко // Наукові записки. Культурологія – Острог, 2012. – 223 с.
13. Шахматова Т.С. Образа як інструмент мовного насильства в мовних ситуаціях інституційного спілкування // «Гуманітарні науки» - № 5, 2013. – с. 155.
14. Branden B. The Passion of Ayn Rand. - Doubleday & Company, Garden City, New York, 1986.
15. Branden N. Who Is Ayn Rand?. —Random House, New York, 1962. - ISBN 0394451791
16. Booker M. The Dystopian Impulse in Modern Literature. Dystopian Literature: A Theory and Research Guide / M. Booker. — New York, 1994. — 181 p.
17. Davis T. F., & Womack, K. Introduction: Reading Literature and the Ethics of Criticism - Style, 1998. - pp. 184-193.
18. Gat A. War in Human Civilization. Oxford: Oxford University Press, 2006. – P.13.
19. Gexin, Y. Introduction to Ethical Literary Criticism by Nie Zhenzhao (review), 2017. - pp. 270-275.
20. Gladstein M. R. Ayn Rand Literary Criticism. - The Journal of Ayn Rand Studies, 2003 – pp. 373-394.
21. Goldberg S. L. Agents and Lives: Moral Thinking in Literature. - Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
22. Heller A. Ayn Rand and the World She Made. — Nan A. Talese, 2009. — 592 p. — ISBN 978-0385513999
23. Hendricks, S. "God is Dead": What Nietzsche Really Meant. - Big Think, 2016.
24. Hicks S. Nietzsche and Ayn Rand. - The Atlas Society, 2011.

25. Kaplan C. and Anderson W. B.C. Criticism: Major Statements. New York: St. Martin's, 1991. – pp. 21–53.
26. Kohl M. The Nature of Promethean Ethics - The Humanist, 1996.
27. Kwapien M. The Antiutopia as Distinguished from its Cognate Literary Genres in Modern British Fiction // M. Kwapien / Zagadnienia Rodzajow Literarih. XIV. — № 2 (20) — 1972. — P. 102—115.
28. Lynee T. Storytelling and Moral Agency. The Journal of Aesthetics and Art Criticism, 1990 - Режим доступа: https://www.academia.edu/287059/Storytelling_and_Moral_Agency, pp. 115-126.
29. Marabotto J. Ayn Rand Phil Donahue Interview Part 1 of 5, 2008 - Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=FzGFytGBDN8>.
30. Mayhew R. Essays on Ayn Rand's Anthem. - Lexington Books, Maryland, 2005.
31. Meyer S. S. Aristotle, Teleology and Reduction. Philosophical Review, 1992. - pp. 791-825.
32. Minsaas K. Structure and Meaning in Ayn Rand's Novels, 1994.
33. Monteiro M. Alpha Ralpa Boulevard // M. Monteiro / Morus Utopia E Renascimento. — 2007. — № 4. — P. 175 — 181.
34. Montmarquet, J. Ayn Rand's Ethic of Creation. - The Journal of Ayn Rand Studies, 2011. - pp. 3-18.
35. Mumford L. Utopian Literature / L. Mumford // Dictionary of Literary Terms: Forms, Technique, Criticism. [ed. by J. T. Shipley]. — Boston: The Writers Inc., 1979. — 356 p.
36. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language // Lexicon Publications, ins. Danbury, ct. [printed and manufactured in the United States of America] — 2003. — 690 p
37. Öhman A. Fear and anxiety: Evolutionary, cognitive, and clinical perspectives. In M. Lewis & J.M. Haviland-Jones (Eds.). Handbook of emotions. New York: The Guilford Press. 2000. – 573 P.
38. Orwell G. Animal Farm. – Plume, New York City. – 2003.

39. Rand A. Anthem. – Caxton Press, 1966 - 105p.
40. Rand A. For the New Intellectual - Random house, New York City, 1961.
41. Rand A. The Fountainhead. Indianapolis - Bobbs-Merrill Company, 1943.
42. Rand A. The Objectivist Ethics - Random House, New York, 1961.
43. Rand A. The Virtue of Selfishness - New American Library, New York, 1964. - ISBN 0-451-16393-1. OCLC 28103453.
44. Rothstein E. Visions of Utopia / Rothstein E., Muschamp H., Marty E. — New York, 2004. - 236 p.
45. Sargent L. Eutopias and Distopias in Science Fiction: 1950—1975 / L. Sargent // America as Utopia. — New York, 1981. - P. 54—70.
46. Waltz K. Man, the State and War. - Columbia University Press, New York, 1954. – P. 188. (<https://readli.net/man-the-state-and-war/>)
47. Weil S. The Iliad, or the Poem of Force / Simone Weil – Chicago Review, 1965. - P. 26.
48. Whorf B. L. Language, Thought and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf / ed. John B. Carroll. — N. Y. : Wiley, 1956. – 184 P.
49. Zhenzhao N. Ethical Literary Criticism, A New Approach to Literary Criticism. (N. Zhenzhao, Performer) Nanchang, China, 2004.

ДОДАТКИ

Додаток А

План-конспект уроку

Епіграф: *«Ці люди владні над вами, тому що ви не даєте собі жодної пощади.»* – Айн Ренд.

Попереднє домашнє завдання: прочитати твір «Гімн» Айн Ренд» та підготувати твір-есе за темою «Що таке свобода?»

Обладнання: Примірники твору «Гімн», камера, мікрофон, підручник, зошит, ручка.

Реалізація виховної мети.

Виховна мета для уроку зарубіжної літератури на тему "антиутопія" націлена на розвиток критичного мислення, емпатії та розуміння важливості свободи, демократії та прав людини:

Розвиток критичного мислення. Пропонувати учням аналізувати та обговорювати висвітлення суспільства та влади в антиутопічних творах. Наприклад, учні можуть обговорювати, які дії влади в творах є несправедливими або диктаторськими, та як це впливає на героїв та суспільство в цілому.

Розвиток емпатії. Запросити учнів відчувати ситуації героїв, живучи в антиутопічних суспільствах. Учні можуть розглядати питання, які стосуються емоційного стану героїв, їхньої боротьби за виживання, втрату свободи та бажання змінити ситуацію.

Підкреслення важливості свободи, демократії та прав людини. Використовуючи антиутопічні твори як приклад, учитель може пояснити учням значення свободи, демократії та прав людини. Можна провести дискусію про те, що стається, коли ці права та свободи порушуються, і як важливо захищати їх.

3.2 Організаційна структура викладання

Організаційна структура викладання повинна включати в себе певні етапи. Приклад організаційної структури представлений в таблиці (табл. 3.1):

Етап	Опис
Вступ в антиутопію	Ознайомлення студентів з поняттям антиутопії, її історією та основними характеристиками. Обговорення відмінностей між утопією і антиутопією.
Аналіз окремих антиутопій	Читання та обговорення конкретних антиутопічних творів. Аналіз символів, тем, персонажів, сюжету, стилю написання.
Тематичне дослідження	Обговорення основних тем, що зустрічаються в антиутопіях, таких як тоталітаризм, технологічний прогрес, соціальна нерівність, втрата індивідуальності.
Контекстуальний аналіз	Дослідження історичного, соціального та культурного контексту, в якому були написані конкретні антиутопії.
Сучасність та антиутопія	Обговорення того, як сучасні тенденції відображаються в антиутопіях і як антиутопії можуть впливати на наше розуміння сучасного світу.

Табл. 3.1 Приклад організаційного заняття

План-конспект уроку

Назва уроку. Вивчення об'єктивізму на основі творчості Айн Ренд (антиутопія «Гімн»)

Завдання уроку:

1. Вивчення жанру антиутопії через твір "Гімн" Айн Ренд.
2. Розуміння головних тем твору та їх впливу на суспільство.
3. Написання есе за темою «Свобода волі та об'єктивізм у контексті творчості Айн Ренд».
4. Проведення методики «шість капелюхів».

Тривалість уроку: 45 хвилин.

План уроку:

Вступ (5 хвилин). Пояснення теми та цілей уроку.

Викладач. Доброго дня, дорогі учні. Сьогоднішній урок присвячений вивченню антиутопії через твір "Гімн" відомої американської письменниці Айн Ренд. Нашою метою сьогодні є не просто зрозуміти основні мотиви та ідеї цього твору, а й дослідити, як вони відображаються в нашому суспільстві та культурі, дослідити взаємозв'язок антиутопії з об'єктивізмом.

Короткий огляд жанру антиутопії та його особливостей.

Викладач: перед тим як ми поглибимося в аналіз "Гімн", давайте коротко оглянемо жанр антиутопії. Антиутопія - це жанр літератури, в якому суспільство, що на перший погляд може здаватися ідеальним, насправді виявляється загрозливим і гнітючим. Такі твори часто використовуються як критика сучасних суспільств або як попередження про потенційні небезпеки майбутнього. "Гімн" Айн Ренд - це один з найвідоміших прикладів цього жанру.

Таким чином, сьогодні ми будемо вивчати "Гімн", зосереджуючись на тому, як Ренд використовує цей твір для представлення своїх поглядів на індивідуалізм, свободу та суспільство.

Огляд життя і творчості Айн Ренд (5 хвилин):

Короткий огляд життя Айн Ренд і її основних творів.

Айн Ренд, справжнє ім'я Аліса Зінов'євна Розенбаум, була американською письменницею та філософом. Вона пережила російську революцію 1917 року, і цей досвід сильно вплинув на її погляди на політику та суспільство.

У 1926 році Ренд емігрувала до Сполучених Штатів, де її кар'єра як письменниці почала набирати обертів. Вона стала відомою завдяки таким творам, як "Вічність", "Атлант розправив плечі", і, звичайно ж, "Гімн". Вона створила філософську систему, відому як об'єктивізм, яка підкреслює важливість індивідуалізму та раціоналізму.

"Гімн" вперше був опублікований у 1938 році. Цей твір є антиутопією, яка розповідає про суспільство, в якому колективізм досяг свого піку, і будь-які прояви індивідуалізму заборонені. Головний герой, якого звать Рівність 7-2521, вирішує вибрати власний шлях, протистояти цій системі і відкрити свою власну індивідуальність.

Обговорення впливу її життєвого досвіду на її творчість.

Айн Ренд досить часто використовує свою особисту історію та переживання в своїх творах. Вона бачила, як соціалізм та комунізм вплинули на країну, і це сформувало її погляди та творчість. В "Гімн" вона зображує страхи щодо втрати індивідуальності та самоврядування в колективістському суспільстві.

Презентація та обговорення твору "Гімн" (15 хвилин):

Представлення основних героїв та подій твору.

"Гімн" це твір, який розповідає про життя в антиутопічному суспільстві, де індивідуальність заборонена. Головний герой, Рівність 7-2521, відчуває нездоланий потяг до знань, що приводить його до відкриття електриці. Це відкриття суперечить догмам його суспільства, яке вважає, що всі винаходи вже були зроблені і нічого нового не може бути винайдено.

Тема індивідуалізму проти колективізму є центральною в цьому творі. Рівність 7-2521 відмовляється прийняти філософію колективізму, яка домінує в його суспільстві, і замість цього вибирає шлях індивідуалізму. Він відкриває силу власного "Я" замість колективного "Ми", і це веде його до визнання важливості особистої свободи.

Свобода думки та слова також є ключовою темою в "Гімні". Рівність 7-2521 відкриває, що він має право на власні думки та ідеї, незалежно від того, що вважає суспільство.

Обговорення основних тем "Гімн", таких як індивідуалізм проти колективізму, важливість свободи думки та слова.

"Гімн" вдихає в нас поняття індивідуалізму проти колективізму. В творі, суспільство диктує, що колективне "Ми" є важливішим за індивідуальне "Я". Головний герой, Рівність 7-2521, відкидає цю ідею і стає символом індивідуалізму, борячись за свою ідентичність та право на власні думки. Чи вважаєте ви, що це повідомлення актуальне сьогодні? Яким чином?

Свобода думки та слова також є важливими темами в "Гімні". В суспільстві, зображеному в творі, люди не мають права на власні думки чи ідеї. Рівність 7-2521 відмовляється від цього обмеження та відкриває для себе право на інтелектуальну свободу. Чи можемо ми натрапити на подібні обмеження в нашому суспільстві?

Обговорення ролі та зображення технології в творі.

Викладач. В "Гімні" технологія зображена як інструмент для досягнення свободи та індивідуальності. Коли Рівність 7-2521 відкриває електрику, це стає символом його індивідуальності. Однак в суспільстві, в якому він живе, технологія вважається небезпечною, оскільки вона може зруйнувати їхню ідею про колективізм. Як ви думаєте, чи має технологія сьогодні потенціал змінити наше суспільство?

Дискусія про вплив твору на суспільство та сучасну культуру (5 хвилин):

Обговорення впливу тем "Гімн" на сучасне суспільство та культуру.

Обговорення актуальності цих тем в сучасному світі.

"Гімн" Айн Ренд є важливим твором, який піднімає важливі питання про індивідуалізм, свободу думки та роль технології в суспільстві. Ці теми відіграли важливу роль у формуванні нашої сучасної культури та суспільства.

Спробуймо розглянути, як теми, підняті в "Гімні", впливають на сучасне суспільство. Чи можемо ми знайти паралелі між боротьбою Рівності 7-2521 за індивідуалізм і свободу думки в нашому суспільстві сьогодні? Яким чином наша сучасна культура відображає ці теми?

Крім того, як ми можемо розглянути вплив технології на наше суспільство через призму "Гімну"? Чи є технологія сьогодні інструментом свободи або, можливо, інструментом обмеження? Чи відображає наша сучасна культура побоювання щодо технології, які були представлені в "Гімні"?

Шість капелюхів (10 хвилин):

Одним з нових підходів формування критичного мислення у школярів є психологічно-рольова гра «Шість капелюхів», запропонована Едвард де Боно у 80-их ХХ ст.

Дана техніка спрямована на формування в учнів уявлення про предмет дискусії.

Спочатку зачитується «Притча про старого майстра», яка дозволяє:

- прибрати зайві думки;
- відзначити багатоваріантність думки;
- подолати розгубленість;
- уникнути непослідовності.

Капелюх певного кольору при цьому позначає певний режим мислення:

- білий – фокус уваги на інформації (факти);
- чорний – оцінка ситуації з точки зору загроз, ризиків;
- жовтий – оптимістичні прогнози;
- червоний – увага до відчуттів, емоцій, інтуїції;
- зелений – пошук альтернатив;
- синій – підбиття підсумків.

Вчитель: сьогодні ми розглянемо об'єктивізм і антиутопію в творчості Айн Ренд через психологічно-рольову гру 'Шість капелюхів'.

Вчитель зачитує правила. Потім представляє шість капелюхів та пояснює, який тип мислення кожен з них символізує.

Вчитель (з білим капелюхом): будь ласка, оберіть колір капелюха, який вам до вподоби.

Учні обирають колір.

Вчитель: тепер давайте почнемо з білого капелюха. Що ми знаємо про об'єктивізм і антиутопію в творчості Айн Ренд? Які факти нам відомі?»

Учні по черзі висловлюють свої думки, вчитель записує їх на дошці.

Вчитель (з чорним капелюхом): змінюємо капелюхи. Які ми бачимо загрози або ризики, що висвітлює антиутопія?»

Учні обговорюють можливі негативні наслідки, про які говориться в антиутопії «Гімн».

Вчитель (з жовтим капелюхом): а тепер давайте подивимось на це з оптимістичної точки зору. Як об'єктивізм і антиутопія можуть сприяти розвитку суспільства?

Учні висловлюють свої думки про можливі позитивні аспекти об'єктивізму в контексті антиутопії.

Вчитель (з червоним капелюхом): які відчуття, емоції чи інтуїтивні враження ви маєте від концепції об'єктивізму?

Учні діляться своїми емоціями та відчуттями.

Вчитель (з зеленим капелюхом): а тепер давайте подивимось на ці концепції під іншим кутом. Які альтернативні погляди на об'єктивізм та антиутопію ви можете пропонувати?

Учні представляють альтернативні погляди та розглядають різні аспекти об'єктивізму та антиутопії.

Вчитель (з синім капелюхом): що ми взяли з цієї дискусії? Які висновки ми можемо зробити?

Обраний учень підбиває підсумки уроку.

Заключення та домашнє завдання (5 хвилин):

Викладач. Сьогодні ми вивчили важливий твір в історії зарубіжної літератури - 'Гімн' Айн Ренд. Ми розглянули жанр антиутопії, його особливості, а також вплив цього твору на суспільство та сучасну культуру. Обговорили значення індивідуалізму, свободи думки та ролі технології, які є ключовими темами цього твору.

Ваше домашнє завдання на наступний урок - це написати есе, в якому ви розкриєте своє розуміння однієї з цих тем в контексті 'Гімну'. Спробуйте проаналізувати, як ця тема відображається в творі, а також її актуальність для сучасного суспільства.

Дякую за активну участь в обговоренні сьогодні. Я сподіваюсь, що цей урок допоміг вам краще зрозуміти 'Гімн' і ключові питання, які піднімає цей твір.

Список літератури для обговорення:

1. Коробко М.І. Етика реальності: загальний огляд філософських позицій Айн Ренд, Гілея: науковий вісник: збірник, 2014 – випуск 86.

1. Коробко М.І. Феномен Айн Ренд у сучасній соціально-етичній проблематиці, 2014 - Режим доступу:

<https://core.ac.uk/download/pdf/268617354.pdf>

2. Назаренко М.С. Філософські витоки концепції «Розумного егоїзму» Айн Ренд, Київ. - Режим доступу:

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10125/Nazarenko.pdf;jsessionid=B34B5503E82DF7D15D216B15EBC65362?sequence=1>